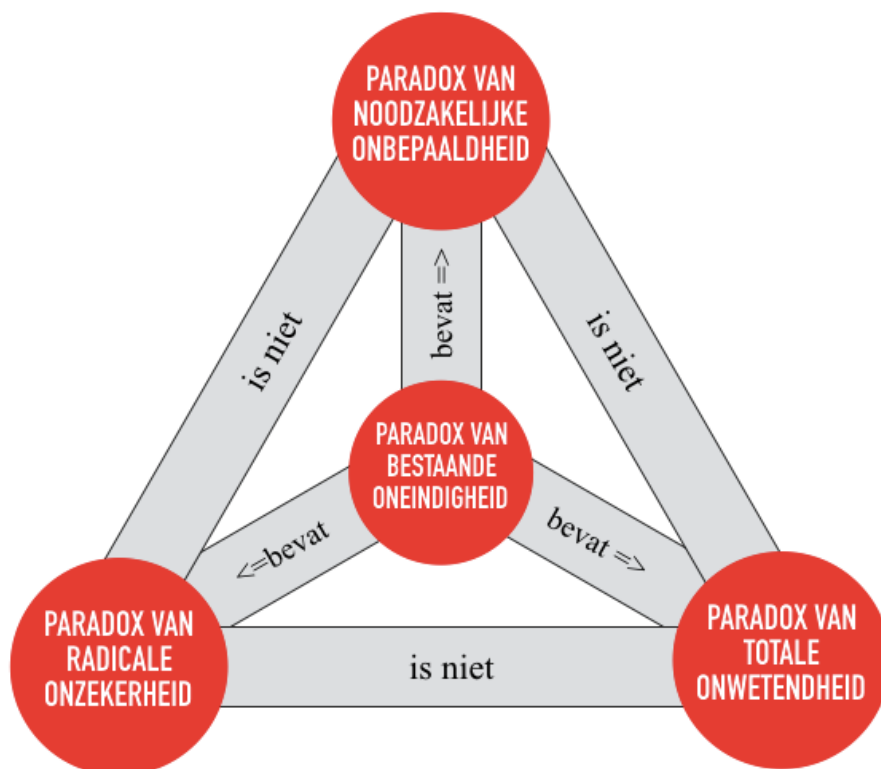

De Heilige Drievuldigheid

Een volledig symbolische interpretatie

Brecht L. Arnaert

Een poging tot het herformuleren van
de spirituele inzichten uit het Christendom
op niet-dogmatische gronden.

Index

Kerstessay 2017-2020

1. Inleiding.....	4
2. Paradox I: Radicale onzekerheid	6
3. De Vader.....	7
4. Paradox II: Totale onwetendheid.....	9
5. De Zoon	11
6. Paradox III: Noodzakelijke onbepaaldheid	15
7. De Heilige Geest.....	17
8. Paradox IV: Het bestaan van oneindigheid	19
9. God	21
10. Ten uitgeleide	24

“God is not a DJ.
God is a paradox”

(Brecht Arnaert)

1. Inleiding

De kersttijd is naar mijn aanvoelen de meest contemplatieve tijd van het jaar. Het is koud, buiten is het donker, en ook ons lichaam verplicht ons om wat rust te nemen. Het ideaal moment dus, om eens stil te staan bij wat het vorige jaar ons gebracht heeft. Misschien hebben we dit jaar een ernstig verdriet moeten verwerken, of zijn we net heel succesvol geweest. Wat er ook van zij: het ene jaar is het andere niet. Het leven kan soms rare bokkesprongen maken.

Dat laatste, de radicale onzekerheid waarmee alles in ons leven zich voltrekt, zelfs al denken we dikwijls het tegendeel, is het startpunt van een filosofisch systeem dat ik in de voorbije tien jaar heb uitgewerkt, alleen maar om vast te stellen, tot mijn grote verbazing, dat het *wellicht* al eens eerder verwoord is, en wel door de Katholieke Kerk. Ik zeg “wellicht”, omdat ik het niet zeker ben. Maar dat de paradoxale triniteit die ik ontdekte overlapt met de christelijke lijkt mij méér dan toeval.

Ik laat dat oordeel echter aan u over. In wat voor u ligt zult u de bespreking van 3 + 1 paradoxen vinden. Ik zeg bewust niet 4 paradoxen, omdat die “+1” verwijst naar de super-paradox die aan de basis ligt van de 3 eerste: het bestaan van oneindigheid. Al van jongs af aan – voor zover ik mij kan herinneren vanaf mijn zevende levensjaar – was ik gefascineerd door dat fenomeen. Oneindigheid stopt nooit, is overal, en is nooit begonnen. Is dat niet wonderlijk?

Wist ik veel dat oneindigheid nu, 30 jaar later, de kern van mijn hele filosofie zou worden? Dat het bestuderen van oneindigheid, en dan vooral onze relatie ermee, eigenlijk in wezen neerkomt op het bestuderen van God zelf? Een paar jaar terug opperde ik het nog als hypothese, maar nu geloof ik er rotsvast in: God en oneindigheid, dat zijn twee exacte synoniemen. God kunnen we beschouwen via drie van Zijn belangrijkste aspecten, die we “personen” noemen, maar finaal is “Hij” oneindig.

Ben ik dat zeker? Neen. Zoiets beweren komt neer op een zonde tegen Paradox I van mijn systeem, een inzicht dat we symbolisch de Vader van alle wijsheid kunnen noemen. Wie die wijsheid aanvaardt, die ontdekt zonder fout Paradox II: weten dat je niets weet. En wie de relatie onderzoekt tussen Paradox I en II, die vindt Paradox III, en wel op precies hetzelfde moment als het vinden van Paradox IV, waarna de eerder gevonden Paradox III een totaal nieuwe betekenis krijgt.

Zoals u al kunt vermoeden, beste lezer, wordt dit geen gemakkelijk essay. Het vergt studie. Telkens zult u stuiten op een groter ongeloof, en telkens ga ik u vragen om dat ongeloof even opzij te zetten. Het is namelijk door het opzijzetten en overwinnen van ons ongeloof dat we finaal contact kunnen maken met de Waarheid met grote –W, wat in mijn denken eveneens een synoniem is van God. Maar u moet dus uw tijd nemen. Wordt deze tekst u teveel, leg hem dan een paar dagen weg.

De denkoefening die u gaat maken, overigens, is niet gratis. Eenmaal de Vader is aanvaard, zet zich een psychologisch proces in werking dat onomkeerbaar is. Op dat moment, namelijk, bent u de Zoon van een nieuw inzicht geworden: dat het blootleggen van de Waarheid niet op logische wijze kan gebeuren. U zal een periode van diepe twijfel ervaren, die zelfs existentieel kan worden. Dat is echter onvermijdelijk – het is uw logische capaciteit zélf die aan het sterven is.

Of tenminste: het *beeld* van uw logische capaciteit. Na uw godsknuffel (mijn neologisme voor “geloofssprong”, cf. infra) zie je pas in dat je eigenlijk niet logisch bezig was, maar slechts ideologisch – dat je jouw ideeën over de realiteit in feite belangrijker achtte dan die realiteit zelf. Mijn doel is dan ook niet om u van een andere ideologie te overtuigen dan degene die u al heeft. Mijn doel is om u van alle ideologie te bevrijden, zo danig dat de Waarheid naar boven kan komen.

Die is namelijk transcendentiaal, wat wil zeggen dat ze boven elk logisch begrip uitstijgt. Ze kan psycho-logisch begrepen worden: via onze natuurlijke intuïtie. Geen enkele ideologie of theorie kan ze met andere woorden bevatten. Maar tot die psycho-logische manier van begrijpen te geraken moeten we onze logische capaciteit eerst overstijgen. En dat gebeurt door de contemplatie van paradoxen, een activiteit die ervoor zorgt dat onze pre-logische houding ophoudt te bestaan.

Als ik het woord “logisch” gebruik, namelijk, dan verwijs ik niet naar de handeling waarbij we proberen om contradictie te elimineren in een theorie over de empirische werkelijkheid. Als ik het woord “logisch” gebruik, dan doe ik dat als verwijzing naar de Logos – naar het geloof dat het universum regelmaat vertoont. Dat is namelijk de basis van wetenschap, en zolang niet expliciet erkend wordt dat zonder geloof geen wetenschap mogelijk is, zitten we nog in de ideologie.

Het is dat onbewijsbare geloof – dat het universum regelmaat vertoont – dat ervoor kan zorgen dat de meest fundamentele paradox in het universum overstegen wordt, waarna de transcendentie van de drie nog resterende paradoxen gewoon een kwestie van tijd is. Finaal beseft men dat de richting waarin de wetenschap evolueert en de richting waarin het universum zelf evolueert, één en dezelfde richting zijn. Finaal beseft men met andere woorden de zin van het leven.

Ik hoop dat u iets heeft aan dit essay, en dat u er mogelijks de waarde van een meer symbolische interpretatie van het Christendom door kan inzien. Dat is in ieder geval mijn betrachting. Intussen laat ik u achter met de woorden van Christus zelf: *“Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot de Vader dan door Mij.”* (Joh 14:6) Als ik mij goed van mijn taak gekwetend heb, dan zullen deze woorden na het lezen van dit essay een nieuwe betekenis voor u hebben.

Brecht Arnaert

Segovia, 22 december 2017 (bijgewerkt in december 2020)

2. Paradox I: Radicale onzekerheid

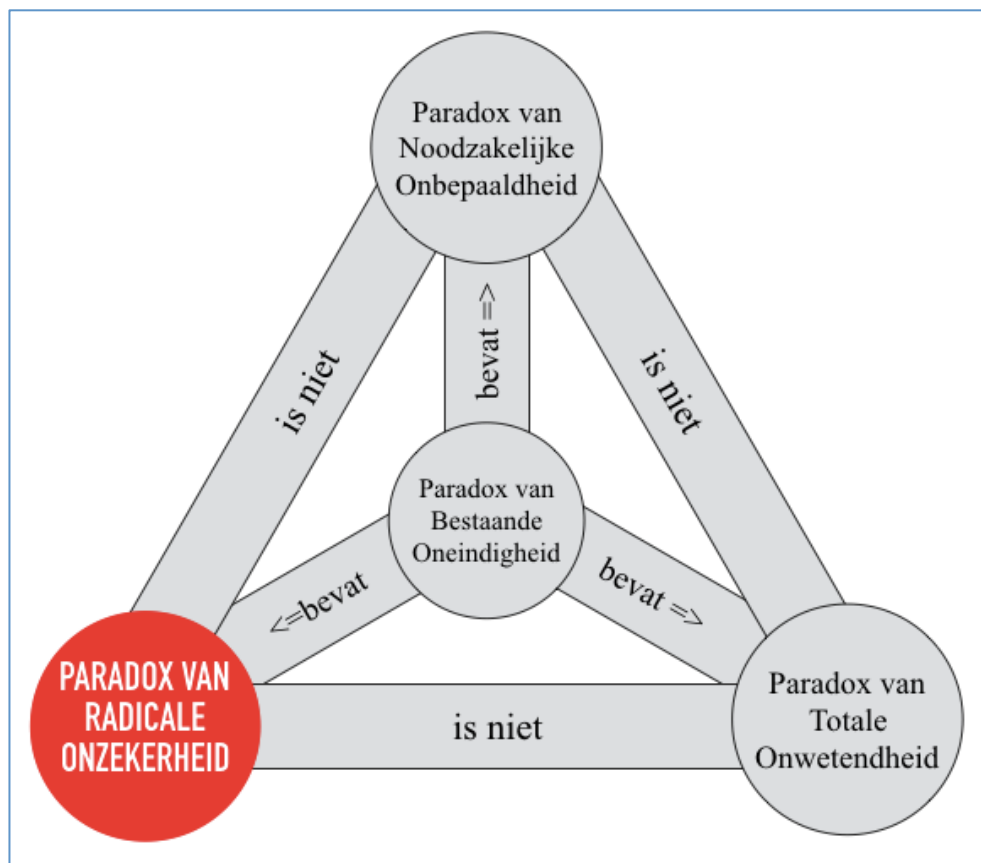
Wanneer we ter wereld komen is de realiteit voor ons één sensorische chaos. We hebben nog geen ervaring, en we weten dus niet wat de regelmaat der dingen is. Pas na verloop van tijd bemerken we dat bepaalde gebeurtenissen repetitief zijn, en aangezien dat structuur geeft, richten we ons denken volgens die structuur in. Onze moeder komt ons om de zoveel tijd eten geven, en als we schreeuwen krijgen we blijkbaar aandacht. In onze geest gaan een aantal correlaties zich nestelen als ware het causaliteiten. Tot ze op een dag niet meer causaal blijken te zijn: schreien bij het minste wordt door de ouders plots ontmoedigd; we krijgen niet zomaar meer wat we willen. Het kind heroriënteert zich, maar zoekt telkens structuur in de dingen.

Sinds David Hume hebben we ook als volwassenen geen enkele reden meer om aan te nemen dat ook maar iets regelmatig is. Een correlatie is een correlatie tot die dat niet meer is. Vooral wanneer we iets ernstigs meemaken in ons voor de rest zeer gestructureerde leven beginnen we na te denken over het idee van regelmaat: tot nog toe leek er logica in te zitten, maar al gauw blijkt dat dat slechts een veronderstelling was. Hoe anders kun je het onverwachte verlies van een dierbare uitleggen? Had die persoon iets misdaan? Is er een reden voor zijn of haar sterven? Pas wanneer we met de fundamentele contingentie van ons bestaan geconfronteerd worden maakt zich van ons een soort angst meester: wat als helemaal niets regelmatig is? Wat als regelmaat slechts een indruk is?

Er valt iets voor te zeggen. Het is bijvoorbeeld niet omdat in een sequens van willekeurige nummers plots een reeks te ontwaren valt waar regelmaat in zit – bijvoorbeeld de sequens “101010101” in de reeks 3630491010101012930483 – dat de ontwaarde regelmaat ook daadwerkelijk het gevolg is van een wetmatigheid die daarachter zit. Even goed is de sequens die wij als regelmatig ervaren er louter door toeval gekomen. Zelfs een sequens van getallen waarin het grootste deel van de cijfers voor ons regelmaat vertonen kan nog steeds stom toeval zijn – er staat simpelweg geen limiet op wat “toevallig” mogelijk is. We kunnen ons bijvoorbeeld voorstellen dat de regelmaat in de reeks hierboven nog ettelijke bladzijden lang doorgaat en toch nog steeds toeval is – wie weet?

De mooiste illustratie hiervan in recente tijden is de kritiek die klanten van Apple hadden op één van de eerste versies van hun draagbare muzikspeler iPod. Die muzikspeler had een zogenaamde shuffle-functie, wat erop neerkomt dat het toestel de liedjes willekeurig laat afspelen. Maar de klanten klaagden dat die functie niet werkte: dezelfde liedjes werden teveel keer na elkaar herhaald. Echter, als de resultaten écht willekeurig zijn, dan ligt zelfs een reeks van honderd herhalingen van hetzelfde liedje helemaal binnen de mogelijkheden van het willekeurige. Met andere woorden: laat je de willekeurigheid aan zichzelf over, dan bekom je niet noodzakelijk de indruk van méér willekeurige resultaten.

De reactie van de toenmalige topman van Apple was dat hij aan zijn ingenieurs de opdracht zou geven om de willekeurigheid waarmee de liedjes zouden worden afgespeeld ... te programmeren: "We maken het minder willekeurig om het willekeuriger te doen aanvoelen". Vanuit filosofisch oogpunt is deze uitspraak echter volstrekt zinloos. Aangezien er helemaal geen standaard is waaraan willekeurigheid kan worden afgemeten – dat, namelijk, is de essentie van willekeurigheid – is elke suggestie dat een algoritme op een niet-deterministische manier kan verbeterd worden gebrekkig, en dat is zélf noodzakelijkerwijs zo. Het is deze relatie – tussen de contingentie van determinatie en de noodzakelijkheid van onzekerheid – die onze geest doet kortsluiten: ons denken kan dat niet aan.

3. De Vader

Het probleem ligt heel diep: als onzekerheid inderdaad radicaal is, dan is het evengoed mogelijk dat onzekerheid helemaal niet bestaat. Het is namelijk gemakkelijk om te gaan beweren dat alles onzeker is, maar trek dat eens door tot die uitspraak zelf? Beland je dan niet in contradictie? Het antwoord is nee. Waar je in belandt is een *schijnbare* contradictie, of paradox. We zijn namelijk zo onzeker ... dat we niet eens zeker zijn of onzekerheid zélf wel bestaat. Voor hetzelfde geldt is er helemaal niets onzeker, maar hebben we simpelweg nog niet genoeg data om de patronen achter de ogenschijnlijk chaotische realiteit te kunnen ontdekken. Maar dat weten we dus niet. En dus is de paradox geen contradictie: de waarheid die wordt geponeerd is zélf toepasbaar op zichzelf.

We kunnen ons voorts de vraag stellen wat ervoor zou nodig zijn om finaal te kunnen uitmaken of totale onzekerheid inderdaad bestaat. Het antwoord op die vraag is vrij eenvoudig te geven: we zouden in feite alle vormen in het heelal moeten kunnen oplijsten, de relaties ertussen onderzoeken, en daar dan een analyse op uitvoeren. Mocht blijken dat er een patroon in zit, dan zouden we kunnen besluiten dat er helemaal geen willekeur was, en wij inderdaad gewoon nog niet genoeg wisten om een geldig besluit te kunnen trekken. Mocht echter blijken dat er helemaal geen patroon in zit, dan zouden we geldig kunnen besluiten dat het heelal inderdaad chaotisch is. Maar precies dat kunnen we dus niet: altijd is het mogelijk dat we nog niet alle materie hebben geïndexeerd.

Dat komt door één welbepaald fenomeen: oneindigheid. Mocht het heelal eindig zijn, dan zouden we op een gegeven moment inderdaad de verzameling van alle materie kunnen opstellen, de relaties ertussen onderzoeken, en tot besluiten komen. Maar het probleem is dus dat de voorwaarden niet eens aanwezig zijn om in de eerste plaats al tot zo'n analyse over te kunnen gaan. Wie kan namelijk garanderen dat in de ruimte na de laatst zichtbare planeet die we nog wel geïndexeerd hebben niet ergens héél ver weg nog een planeet of zelfs een heel melkwegstelsel hangt te zweven? Het is dus de aard van het fenomeen oneindigheid zélf die ons verhindert een “finale” set data te verzamelen, op basis waarvan je zou kunnen besluiten dat het universum inderdaad regelmaat vertoont.

Nog een probleem met oneindigheid is dat we evenmin kunnen bewijzen dat het wél bestaat. Persoonlijk geloof ik van wel, al was het maar omdat het aannemen van het tegendeel tot veel meer problemen leidt. Maar dat is een pragmatische overweging, geen bewijs. Het enige wat we kunnen zeggen over hen die wel geloven dat ze het bestaan van oneindigheid kunnen bewijzen is dat ze in tegenspraak zijn met zichzelf. Dat zou namelijk betekenen dat zij de oneindigheid in ogenschouw kunnen nemen, dan daar dan operaties op uitvoeren. Maar de vraag is: vanuit welk oogpunt zou men dat dan doen? Eén ding is zeker: vanuit een oogpunt dat zich buiten oneindigheid moet bevinden. Zo ja, waar bevindt men zich dan? Buiten al het bestaande, of nog: nergens.

De enige manier om Oneindigheid dus te ontkennen, is nihilistisch te zijn: te stellen dat het heelal ergens stopt, en dus grenst aan ... “het” Niets, hier geschreven met lidwoord en hoofdletter, om duidelijk aan te geven dat het gaat over een zeer speciaal metafysisch idee: het idee dat “niets” niet louter de aanduiding is voor de afwezigheid van iets, maar gedacht wordt als een ding dat op zichzelf staat. Als ... iets dus. In andere schrijfsels heb ik dit idee – dat niets ... iets is – “de meest fundamentele contradictie in het universum” genoemd, en het een label gegeven: “De Illusie van het Existerende Niets”. Het komt neer op het geloof dat niet iets is, en kan gezien worden als de basis van alle lagere contradicties die wij als mens kunnen ervaren.

We mogen dus met vrij grote stelligheid – op straffe van de meest fundamentele contradictie die er is – aannemen dat de paradox van radicale onzekerheid wel degelijk waar is. Het tegendeel blijven volhouden kan en mag, en kan logisch niet weerlegd worden. Maar de grote vraag, voor mij als econoom, is wat de meest productieve theorie is: die waarbij alles (oneindigheid) wordt opgeofferd aan de Illusie van het Existerende Niets? Of die waarbij de creatieve kracht die verscholen zit in het tegengestelde van contradictie – paradox – via niets anders dan ons geloof kan worden ontgonnen, en ingezet ter meerder eer en glorie van onze kosmische taak als mens? Ik zet mijn geld in op het laatste: van niets komt niets. Van oneindigheid, echter, mag je alles verwachten.

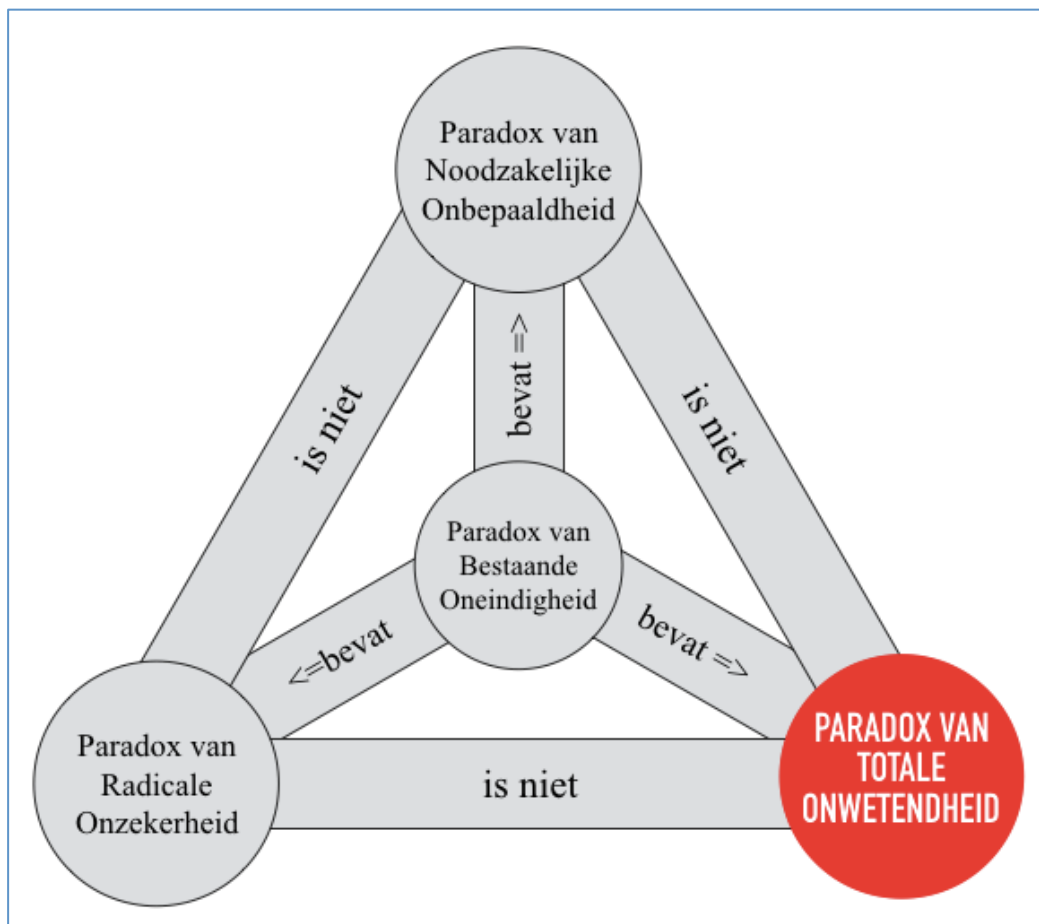
4. Paradox II: Totale onwetendheid

Het moment waarop men zich realiseert dat onzekerheid radicaal is, werd door mystieke denkers vaak aangeduid als een “tremendum et fascinans”: het doet je beven van angst (ik ben van geen moment zeker), maar het fascineert je ook (wat is dan wél de zin van het bestaan?). Dit inzicht is de spreekwoordelijke Vader van alle wijsheid: wanneer je hebt kunnen aanvaarden dat niets zeker is, ga je de woorden “absoluut zeker” niet zo makkelijk meer in de mond nemen. Je gaat je net in alle nederigheid afvragen wat je met dat inzicht nu eigenlijk moet aanvangen. Je gaat je schikken naar deze symbolische Vader, die eigenlijk al een mysterie op zich is. Maar hoe meer je ermee bezig bent, hoe dieper het mysterie wordt: als niets zeker is, hoe kan onze levenstheorie dat dan zélf zijn?

De psychologische gevolgen van het aanvaarden van de Vader blijven dan ook niet uit. Je begint te beseffen dat indien de realiteit inderdaad radicaal onzeker is, onze conceptie van die realiteit dus ook nooit exact kan zijn. Meteen verwerp je het idee dat er een scheiding zou bestaan tussen de “exacte” wetenschappen die dan de natuur zouden bestuderen, en de “sociale” wetenschappen, die dan de mens zouden bestuderen. Alsof de mens geen deel uitmaakt van de natuur. En alsof er ook maar één “natuur”-wetenschap bestaat die geen invloed ondervindt van het inexacte handelen van de mens. Je begint te beseffen, met andere woorden, dat geen enkele logische theorie de waarheid volledig kan omschrijven, omdat we niet eens weten wat de volledige waarheid is.

Dat tweede fundamentele inzicht kunnen we de Zoon noemen. Het verschilt van de Vader in die zin dat het zich richt op ons menselijk kenvermogen, eerder dan op de aard van de realiteit zelf. Het is een epistemologisch inzicht, eerder dan een metafysisch. Respecteren we de Vader, dan volgt daar automatisch uit dat we onze theorieën gaan zien als benaderingen, en niet als de finale waarheid. Je mag nog zo’n mooie theorie uitwerken, steeds bestaat de mogelijkheid dat een aspect waar jij niet op had gelet uw theorie teniet doet. Sterker zelfs: geen enkele hoeveelheid feiten kan een theorie valideren, maar één feit dat niet verklaard kan worden door de theorie, kan ze wel vernietigen. Of zoals historicus Marc Bloch het ooit zei: “Les méchants faits détruisent les belles théories”.

De hedendaagse filosoof die het inzicht dat ik hier “De Zoon” noem nog het best van al begrepen heeft, is Karl Popper. Hij toonde aan hoe wetenschap in feite een serie van “conjectures and refutations” is, een opeenvolging van hypothesen en verwerpingen van die hypothesen op specifieke punten, met als voordelig resultaat dat onze kennis zich uitbreidt: we weten nu zeker wat niet waar kan zijn. Wetenschap dus, als een negatief proces van eliminatie, eerder dan een positief proces van confirmatie. Popper noemde dat elimineren van valse hypothesen “falsificatie”. Dit is echter niets nieuws. In wezen komt het gewoon neer op de oeroude filosofische bezigheid bij uitstek: datgene uitsluiten waarvan we zeker kunnen zijn dat het niet waar is.

Zoon worden van de Vader – aanvaarden dat geen enkele theorie finaal uitsluitsel kan bieden, omdat de realiteit die we met onze theorie proberen te identificeren radicaal onzeker is – is géén gemakkelijke opdracht, en al zeker niet voor moderne geesten. De Vader aanvaarden impliceert ook de aanvaarding dat de huidige stand van onze kennis niet meer dan de status van een hypothese heeft, en noodzakelijk ook altijd die status zal blijven hebben. In feite wordt de onzekerheid dus eigenlijk niet weggenomen. Een gevoel van zinloosheid kan zich van de mens meester maken, want hij is niet eens zeker dat het elimineren van contradictie hem dichterbij de waarheid brengt. Evengoed is zijn hele theorie even zinloos als elke andere theorie. Wat kan nog het criterium zijn?

Dat is dan meteen ook het paradoxale aspect van dit tweede inzicht: dat indien alles een hypothese is, die eigenste stelling dat in wezen zelf ook is. We kunnen dus niet uitsluiten dat die eigenste theorie – namelijk dat alles slechts de status van hypothese kan hebben – volledig fout is. Of, met andere woorden: de realiteit is niet enkel radicaal onzeker, we zijn ook nog eens radicaal onwetend over gelijk wat we zouden kunnen bedenken om die onzekerheid enigszins vorm te geven en dus te beperken. Het vraagt met andere woorden een enorme psychologische inspanning, niet enkel om de Vader te aanvaarden en dus Zoon te worden van dat inzicht, maar eveneens om de implicaties van je statuut als Zoon te aanvaarden: alle voorgaande zekerheden moeten worden opgegeven.

5. De Zoon

Het is volgens mij dan ook geen toeval dat Christus zei: *“Ik ben de weg de waarheid en het leven niemand komt tot de vader dan door mij”* (Johannes 14:6). Hij beseftte mijn inziens heel goed hoe moeilijk het was om de neiging van onze rede om alles te beoordelen als “waar” of “onwaar” te overstijgen, en wellicht had hij in Judea geen enkele andere meester van zijn kaliber herkend. Tot de Vader komen, namelijk, komt erop neer dat je in staat bent om alle concepties over de waarheid op te geven, en “in” te zien (letterlijk: naar binnen te zien) dat alle theorie in feite slechts een hulpmiddel is om tot een meta-waarheid te komen: namelijk dat de waarheid niet kan uitgedrukt worden in logische termen, maar enkel in psycho-logische termen – geloof.

Die psychologische waarheid, datgene wat je enkel kunt geloven en niet kunt bewijzen, komt neer op iets dat door tal van mystici de Goddelijke Waarheid genoemd werd: dat alles één en oneindig is. Dit idee is het duidelijkst bij Plotinus te vinden, maar eigenlijk is heel de klassieke manier van denken hiervan doordrongen. Die Waarheid aanvaarden echter, gebeurt door een eindige geest, en de kans is dan ook groot dat die geest, omwille van de onmogelijkheid deze transcendente realiteit te bevatten, ze gaat afwijzen als “irreëel”. Dat is wat volgens mij aan de basis ligt van zowat alle problemen van onze moderne tijd: mensen denken dat de *waargenomen* realiteit échter is dan de *transcendente*, die inderdaad niet waargenomen kan worden, maar die er wel de oorsprong van is.

Hoe ik dat zeker weet? Wel, we kunnen de vraag negatief stellen: waaruit ánders zou alle materie ooit voortgekomen zijn? Uit “het” Niets? Onmogelijk. Ontstaan, in praktische termen, komt neer op “zich afscheiden van iets anders”. Ontstaan is de origine van bestaan, en bestaan, dat is grenzen hebben. Als er dus niets is om zich van af te scheiden, dan kan er ook niets uit ontstaan. Veel profijtiger is het dus om het tegendeel aan te nemen: dat materie uit een scheiding met *alles* is ontstaan, of met wat daar een synoniem van is: oneindigheid. Of nog: dat oneindigheid op een gegeven moment uit elkaar viel in een oneindig aantal realiteiten, waarvan degene die wij beleven slechts één is, en waarvan alle andere realiteiten elkaar kruisen in het Nu.

En nee, dat idee staat niet gelijk aan de Big Bang, want die theorie veronderstelt dat een onooglijk klein bolletje alle materie bevatte, en dat bolletje dan ook nog eens ontploft is. Terwijl miljoenen mensen gefascineerd schijnen te zijn door hoe klein dat bolletje wel niet was, en hoe wonderlijk het wel niet is dat alles daaruit kan zijn voortgekomen, wordt de meest prangende vraag echter over het hoofd gezien: waar kwam dat bolletje dan zélf in de eerste plaats vandaan? Je lost een probleem toch niet op door het te verkleinen? Hoe klein we dat bolletje ook maken, steeds blijft het nog een stukje materie, en dat terwijl het hele punt is dat we precies materie proberen te verklaren! Wil je dat écht doen, dan is er eigenlijk maar één oplossing: materie verklaren in niet-materiële termen.

Voor moderne geesten is zoiets niet te vatten. Ze stellen de vraag hoe iets kan voortkomen uit niets. Maar misschien stelt men de vraag verkeerd. Aannemen dat alle materie is voortgekomen uit iets niet-materieels, hoeft namelijk niet automatisch te betekenen dat het voortgekomen is uit niets. Niets is niet de enige toestand waar geen materie te bespeuren valt: ook oneindigheid ziet er precies zo uit. Het grote verschil is wel dat niets niet eens de potentie heeft om materie te bevatten – het is ten slotte niets – daar waar oneindigheid die potentie overduidelijk wel heeft. De werkelijke vraag is dus: hoe kwam materie voort uit oneindigheid? En het antwoord is meer dan 2000 jaar geleden al gegeven: via een proces dat we “emanatie” noemen.

Van alle metafysische ideeën is emanatie het belangrijkste idee ooit. Wie emanatie begrijpt, die is op weg om het universum te begrijpen. Het betekent zoveel als “tevoorschijn komen uit”, maar dan niet uit iets anders dat ook al vorm heeft. Neen, want dat zou opnieuw materialisme zijn. Emanatie is geen tevoorschijn komen uit een specifiek, materieel iets. Het is een tevoorschijn komen uit een universeel, immaterieel iets: oneindigheid. Wie gelooft in emanatie, die legt het universum uit door het te zien als het resultaat van een reeks hiërarchisch neerdalende stralingen vanuit de Godheid via tussenstadia naar materie. Of simpeler gezegd: op een gegeven moment viel God uitéén in materie, ruimte, en de relaties daartussen. Een chaotisch moment, dat nu stilaan weer op orde komt.

Moderne denkers hebben hier geen boodschap aan. Hun vraag is: “Wat moet ik hiermee?” Voor hen is dat allemaal speculatie zonder veel praktisch nut. Het zet geen zoden aan de dijk. Zij zien zichzelf als “rationele” mensen, en lachen met de filosofen: *“Tot nader order leven we nog steeds in een materiële wereld. Dat God ooit uit elkaar viel is een leuke gedachte, maar het brengt geen brood po de plank. En het klopt niet dat er radicale onzekerheid is. Eén plus één is nog altijd twee, en meer is er niet nodig om zich te kunnen oriënteren.”* De moderne geest is de (zogezegd) praktische geest, en taxeert alles logisch (behalve de logica zelf natuurlijk). Spreken over God is als spreken over het vliegend spaghetti-monster: speculaties, speculaties, speculaties. Geen bewijs? Geen bestaan.

Niemand had die mind-set volgens mij beter door dan Jezus van Nazareth, de Christus, wat meteen ook de hoofdreden was waarom hij in parabels sprak: met iemand die de Vader nog niet aanvaard heeft, kun je onmogelijk logisch redeneren. Je kunt enkel hopen dat je beeldspraak iets losmaakt in hun onderbewustzijn, maar veel meer mag je van zo'n mensen niet verwachten. Zij leven immers nog in de stellige overtuiging dat enkel datgene wat logisch bewezen kan worden, waar kan zijn. Dat de geldigheid van de logica zélf niet op die manier bewezen kan worden, en dat volgens hun eigenste theorie de logica dus niet geldig is, dat beseffen zij niet. Zij leven in de waan dat logica het alfa en omega van kennis is. En alles wat niet binnen dat kader past is “irrationeel”.

Let wel: of Christus werkelijk zijn woorden over “de Vader” bedoelde zoals ik ze interpreteer weet ik niet. Dat is een speculatie van mij. Maar zélf al bedoelde hij ze niet zo, dan nog denk ik dat mijn interpretatie waardevol is. Mijn doelstelling is nooit geweest om van dit essay een historisch verhaal te maken, want met geschiedenis bewijs je niets. Geschiedenis is slechts een illustratie bij wat je *vandaag* sowieso al als waarheid aanvaardt. Er in mijn ogen maar één criterium dat telt, en dat is niet de historische vraag of Christus zijn woorden zo bedoelde, maar de pragmatische vraag of de effecten van het geloof dat hij ze zo bedoelde, positief zijn. Zo ja, dan is dat het enige wat we nodig hebben om het Christendom nieuw leven in te blazen.

Want dát is mijn doel. Ik wil komen tot een Renaissance van de Christelijke traditie, en die terug schoeien op psychologische, symbolische, mystieke leest. Het is eigen aan de evolutie van religies, namelijk, dat ze beginnen met een mystieke ervaring, maar dat die mystieke kern na verloop van tijd uit het oog verloren wordt, en men zaken al te letterlijk begint te nemen. Dan versteent een natuurlijke religie tot een dogmatische godsdienst. En hoewel dogma niet per sé slecht is – je kan dogma zien als een soort autostrade naar snellere spirituele kennis – bestaat het gevaar wél dat de bron van die kennis – de individuele religieuze ervaring – uit het oog verloren wordt. Dan krijg je semi-politieke godsdiensten, die met de originele boodschap niets meer van doen hebben.

Dus for the record: ik denk wel degelijk dat de Christus bestaan heeft, en effectief de Zoon van God was. Maar de interpretatie van die woorden laat ik niet afhangen van één of ander dogma. Ik zie dat voornamelijk psychologisch, in die zin dat de diepste kern van onze psyche – door de Zwitserse psycholoog Carl Gustav Jung het “Zelf” genoemd – ook oneindig is, en die term dus nog maar eens een synoniem is van de term “God”, net zoals “Waarheid”, “Oneindigheid” en “Eenheid” dat ook al waren. Als we dus zeggen dat Christus de Zoon van God was, dan bedoelen we eigenlijk niet meer dan dat hij een mens was die zo danig tot zichzelf – zijn Zelf – gekomen was dat hij zijn aangeboren goddelijke potentieel heeft kunnen realiseren, meer dan wie ook in zijn tijd.

Christus was dus godde-*lijk*, ja, in die zin dat hij léék op God. Maar beweren dat hij God zelf was, zoals de traditionele Christenen doen, dat is voor mij een stap te ver. De reden voor mijn scepsis is eenvoudig: in mijn denksysteem is God oneindigheid, en tot nader order had Christus nog steeds een lichaam, hetgeen een eindige entiteit is. Hoogstens kunnen we dus zeggen dat Christus een half-god was: half menselijk (op het lichamelijke vlak) en half-goddelijk (op het spirituele vlak). Zeggen dat Christus God zélf was is zoveel als zeggen dat de oneindigheid eindig werd, wat zou betekenen dat buiten het lichaam van Christus die oneindigheid dan niet meer zou bestaan. Eigenlijk komt dat neer op het claimen dat het bestaan eindig is, of nog (zie hoger) ... dat “het” Niets bestaat.

Het bestaan van “het” Niets mag men volhouden, maar de kost daarvan ligt astronomisch hoog. Het lijkt mij dus profijtiger aan te nemen dat het niet God was die incarneerde, *maar slechts een aspect van God*: totale onwetendheid. En toen die totale onwetendheid stierf, verrees paradoxaal genoeg één zekerheid: de Logos. De dood van Christus was dus een overwinning op de primordiale chaos, die eerst nog door de Vader in goede banen werd geleid met wetten en straffen, maar die nu, door de verrijzenis van één zekerheid (dat het universum regelmaat vertoont) niet langer meer nodig zijn. Vanaf nu is er maar één wet, en dat is liefde, vooral voor diegenen die de Vader nog niet aanvaard hebben, en bij wie de chaos van hun eigen geloofsovertuigingen dus nog niet gestorven is.

Ik kan hier op dit moment echter niet verder op ingaan. Het verhaal van de biologische dood van Christus (die uiteindelijk “slechts echt” is) en de spirituele verrijzenis van Christus in onze eigen psyche (die vanaf dan waar-“achtig” wordt) is te complex om in dit korte bestek te behandelen. Het veronderstelt het psycho-logisch begrip van een logisch onvatbare realiteit: “halve oneindigheid”. Dat concept, dat de sleutel is om het hele leven te begrijpen, kan echter enkel ernstig besproken worden met diegenen die de Vader al aanvaard hebben. Het is dus een gesprek dat je enkel kan hebben onder de Zonen (en Dochters) van God. In volgende essays ga ik hier meer aandacht aan besteden, maar we moeten niet willen kunnen lopen voor we kunnen gaan.

Met andere woorden: voor wie begint aan zijn spirituele reis moet de Vader centraal staan. Enkel wie de Vader aanvaard heeft, kan zich realiseren dat geen enkele theorie ooit op sluitende wijze de realiteit kan beschrijven. En enkel wie vervolgens ook nog eens de moeite doet om zijn eigen statuut als Zoon van dat inzicht te gaan contempleren, kan vervolgens komen tot een nog meer fundamentele vraag: “Wat is de relatie tussen de Vader (radicale onzekerheid) en de Zoon (totale onwetendheid)?” Het is het contempleren van die vraag die de denker leidt tot de ontdekking van een nieuwe, derde paradox: als niets zeker is, en wij weten niets, dan is niets onmogelijk, zelfs onmogelijkheid niet. Of nog: alles is mogelijk, zelfs onmogelijkheid (als illusie).

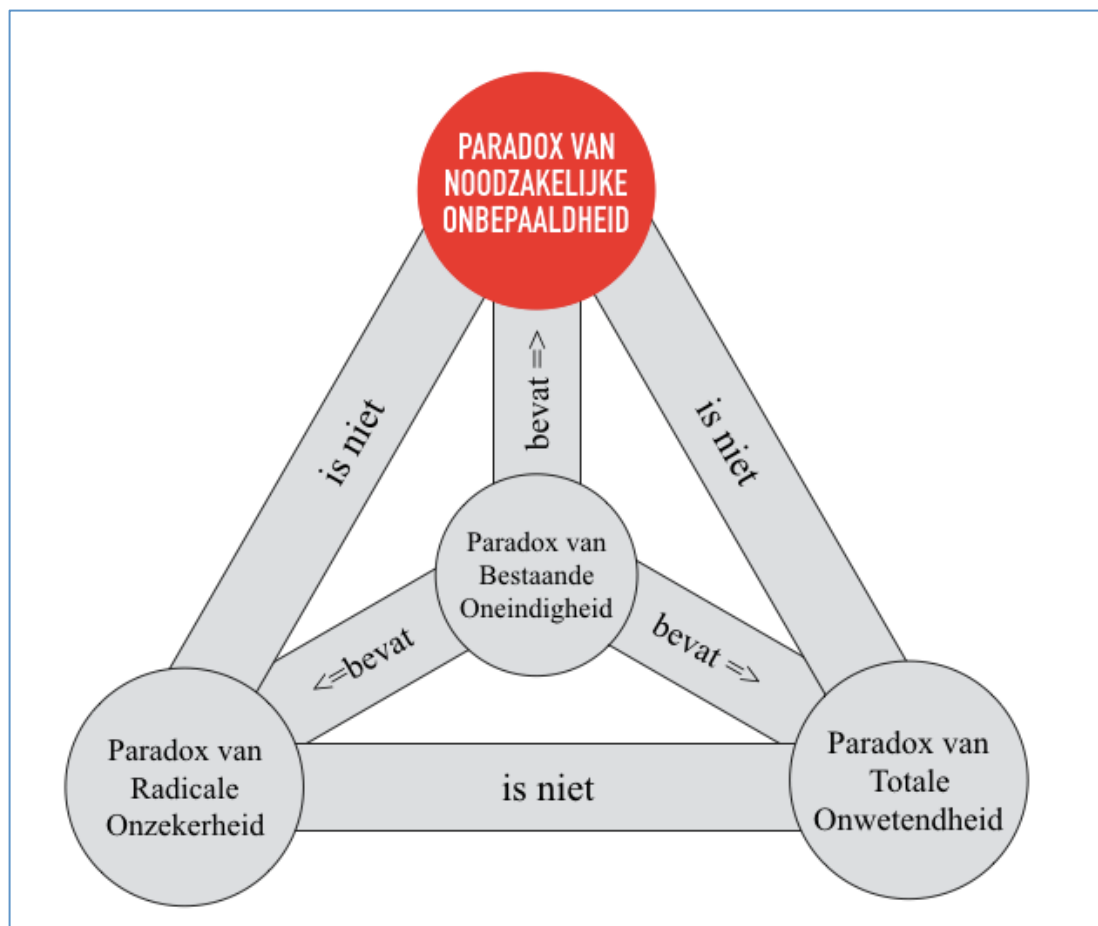
6. Paradox III: Noodzakelijke onbepaaldheid

Deze derde paradox, die ik de Paradox van Noodzakelijke Onbepaaldheid (III) genoemd heb, definieer ik als de relatie tussen de Paradox van Radicale Onzekerheid (I) en de Paradox van Totale Onwetendheid (II). Die begrijpen is niet eenvoudig, maar wel mogelijk. Een eerste belangrijk punt is dat er tussen een totaal onwetende geest die probeert te kennen (de epistemologische zijde van de zaak), en iets wat radicaal onzeker is (de metafysische zijde van de zaak), geen logische relatie kan bestaan. Logica, namelijk, veronderstelt tenminste dat de identiteiten waartussen het een logische relatie zoekt, bestaan en constant zijn. En precies dat is het probleem met paradoxen: we zijn niet eens zeker of onzekerheid wel bestaat, noch weten we of we wel weten.

Die formuleringen zijn meer dan retorische aardigheidjes. Onzekerheid is zo radicaal onzeker dat het evengoed mogelijk is dat onzekerheid helemaal niet bestaat, en alles wel degelijk regelmaat vertoont. En onze onwetendheid is zo totaal dat we van geen enkele theorie ooit finaal kunnen zeggen of ze juist is – ze is een werkhypothese, tot ze gefalsifieerd wordt in de feiten. Beeld u dus maar eens in hoe we ooit tot een finaal oordeel over de relatie tussen beiden zouden kunnen komen. U kan onzekerheid met onwetendheid proberen te verbinden tot u een ons weegt, en dan nog zal u niet finaal kunnen uitmaken wat het nu precies is dat wat bepaalt. De ene keer lijkt het alsof onzekerheid de oorzaak is van onwetendheid. De andere keer is het net andersom.

Wie wil bewijzen, bijvoorbeeld, dat radicale onzekerheid de meer fundamentele paradox is, waar totale onwetendheid dan de afgeleide van zou zijn, die komt voor de normale eis te staan dat zo'n stelling effectief bewezen moet worden. Maar probeer je dat, dan ben je er meteen aan voor de moeite, want je kan op geen enkele manier sluitende criteria voor je bewijs formuleren, aangezien we niet weten of de theorie daarover juist is. De zaak omdraaien en stellen dat de tweede paradox eigenlijk de meest fundamentele is, brengt al evenmin soelaas, want dan uit je een zekerheid die op geen enkele manier te verantwoorden is. Er is geen logische reden aan te wijzen waarom radicale onzekerheid een gevolg zou zijn van totale onwetendheid.

De zaak zou nog betrekkelijk eenvoudig zijn mocht de relatie tussen beiden simpelweg onlogisch zijn. Dan zouden we ze “onwaar” kunnen noemen, maar zelfs dat kunnen we dus niet. Noch kunnen we ze “waar” noemen, want elke poging om essentiële aard van deze relatie bloot te leggen, knapt af op de ongrijpbaarheid van haar constituerende delen. We kunnen ze enkel a-logisch, buiten-logisch of meta-logisch noemen. Of, met een korter woord: onbepaald. En hiermee leggen we meteen de essentie van de paradox bloot: die van *noodzakelijke* onbepaaldheid. De relatie tussen radicale onzekerheid en totale onwetendheid is niet louter onbepaald in de zin dat deze bepaling ooit nog zal gebeuren – nee, ze is *noodzakelijk* onbepaald, in de zin dat die nooit kan gebeuren.

Het idee dat iets “noodzakelijk onbepaald” kan zijn, tart alle voorstellingsvermogen. Nochtans is er een vrij bekend probleem dat hier de perfecte illustratie van is: de vraag wat eerst was, de kip of het ei. Wie zou willen bewijzen dat het de kip was, moet onvermijdelijk uitleg geven over de oorsprong van de kip; wie het omgekeerde zou willen bewijzen, kan er niet omheen aan te moeten tonen wat de oorsprong van het ei is. Het probleem lijkt triviaal, maar dat is het geenszins. Deze relatie geldt namelijk niet enkel voor kippen en eieren, maar ook tussen “nature” en “nurture”, tussen individuen en instituties, en ja zelfs tussen oorzaak en gevolg. Ook de relatie tussen deel en geheel is radicaal onbepaald, en dit is noodzakelijk zo.

Dit opent een inzicht dat zo fundamenteel is dat het belang ervan op geen enkele wijze overschat kan worden: het antwoord op de vraag wat wat determineert zal *nooit* gevonden kunnen worden. Dat lijkt op het eerste zicht een somber iets, maar wie er dieper over nadenkt, beseft dat hierin net een héél grote bevrijding ligt. **Het betekent namelijk dat de relatie tussen ons denken en de realiteit volledig vrij is: er is geen enkel logisch bewijs leverbaar voor de stelling dat de wereld ons denken bepaalt, noch kan uit de onmogelijkheid dat bewijs te leveren het tegengestelde besloten worden.** Het is mogelijk dat ons denken een invloed heeft op de wereld, maar evengoed niet. Met andere woorden: de realiteit is inderdaad een kwestie van geloof.

7. De Heilige Geest

Het zou te simpel zijn om, na het gelijkstellen van radicale onzekerheid met de Vader, en totale onwetendheid met de Zoon, noodzakelijke onbepaaldheid gelijk te stellen met de Heilige Geest. Zo eenvoudig is het niet. Volgens alle beschrijvingen is de Heilige Geest iets dat je overkomt, nadat zich een geloofssprong voltrokken heeft. Het is niet iets dat je zomaar gegeven wordt. Het besef van de derde paradox, bijvoorbeeld, kan nog steeds een louter intellectuele ervaring zijn, zonder dat een psychologische ommekeer is ingezet. Die komt pas als in de triniteit van paradoxen het element wordt gezocht dat gemeenschappelijk is – de essentie der essenties. Plots, en dit op een moment dat de persoon niét zelf kiest, voltrekt zich dan de sprong.

Ik spreek niet graag van de geloofssprong. Dit geeft de indruk dat het aan het individu ligt of die zich voltrekt of niet. Dat is niet zo. Het enige wat aan het individu gelegen is, is of hij zijn intuïtie volgt dat deze materiële realiteit niet de echte en finale is, en dat, op zich, kan enkel als men bereid is om zijn naïeve veronderstellingen over de realiteit achter zich te laten. Enkel als het individu na een lange zoektocht de Vader ontdekt, én aanvaardt, zet zich een proces in gang waarbij God zich finaal over u ontfermt, en u laat delen in Zijn gratie. Ik noem de geloofssprong daarom bewust en consistent “de godsknuffel”, wat een ontegenwoordig wollig woord is, maar wél een dimensie uitdrukt die bij de stoere term “geloofssprong” niet te vinden is: die van een alles-ontwapenende intimiteit.

Samengevat: de Heilige Geest kan slechts over u komen, niet louter nadat de derde paradox beseft wordt, maar de essentie *achter* die drie paradoxen, die God is. Neemt de lezer mijn stelling aan dat God inderdaad een exact synoniem van oneindigheid is, dan kan dat zelfs logisch afgeleid worden. Aan elke paradox, namelijk, zit een logisch deel, en een psychologisch deel. Het logische aspect gaat over de realiteit waar de uitspraak betrekking op heeft, en is expliciet: “*Niets is zeker, zelfs onzekerheid niet*”. “*We weten niets, zelfs niet of we weten*”. En “*Niets is onmogelijk, zelfs onmogelijkheid niet*.” Onmogelijkheid, namelijk, kan wel degelijk bestaan: als illusie – dat is: een denkbeeld dat verwijst naar niets, maar *qua* denkbeeld wel degelijk bestaat.

Het psychologische aspect, vervolgens, gaat over de uitspreker zelf, en is in tegenstelling tot het logische aspect impliciet: precies omdat het logische aspect over alles of niets gaat, is het ook van toepassing op degene die de uitspraak doet, en zodoende *schijnt* de paradox zijn eigen waarheid te invalideren. Men *schijnt* niets gezegd te hebben. Als alles onzeker is, dan *lijkt* het vanuit een logisch standpunt weinig nuttig om dat al te hard te gaan beweren. Poneert men het inderdaad als een onomstotelijke waarheid, dan belandt men in een open contradictie. Het enige wat men dus kan doen is te zeggen dat men hier *persoonlijk* in gelooft, zelfs al kan men het niet bewijzen. (Men heeft dus eigenlijk wél iets gezegd, al kan het op puur logische gronden nooit een argument zijn.)

Dit is dikwijls de frustratie van wie effectief tot God gekomen is: alle uitspraken die men over het goddelijke doet, worden logisch getaxeerd, terwijl het hele punt net is dat logica enkel geldig is voor eindige dingen. Onze logische capaciteit kan oneindigheid niet vatten, want wordt er zelf door bevat. Tot dat men dat beseft, komen paradoxale uitspraken op niet-transcendentale denkers over als contradicties. Maar een contradictie is een tegenspraak met de werkelijkheid, die, wat onze menselijke context betreft, altijd logisch en dus materialistisch is. Het is niet noodzakelijk een tegenspraak met de Waarheid, die oneindig en dus niet-materialistisch is. Paradoxen zijn dus inderdaad slechts *schijnbare* contradicties. Meer nog: ze zijn *aspecten* van de Waarheid zelf.

Wie dus een paradoxaal element in zijn denken ontdekt, die mag zich gelukkig prijzen, want het betekent dat hij de Waarheid op het spoor is. Het is de contemplatie van de logische onmogelijkheid om het waarheidsgehalte van zo'n elementen te bepalen, die gaandeweg tot een verandering in de geestestoestand leidt. Eerst slechts oppervlakkig en intellectueel, daarna steeds dieper en psychologisch, en finaal voorbij elke diepte of oppervlakte, maar overal, iets wat men doorgaans aanduidt met de term “spiritueel”. Het spirituele, namelijk, kan net zo goed aangetroffen worden in een feit dat doorgaans als banaal wordt beschouwd, als in een esthetische ervaring, als in de diepste contemplatie. Het is meta-fysisch, wat erop neerkomt dat het overal is. Oneindig dus.

De drie paradoxen die hier naar voren worden geschoven zijn dus geenszins de enige weg naar God. **Ik ga er wel prat op dat het de snelste is.** Men kan namelijk soms een paradoxaal element in zijn denken herkennen, en niet veel verder raken dan het erkennen ervan. Er gaat wel een spanning van uit, maar die kan zich nooit echt psychologisch realiseren. Dat komt omdat er een verschil bestaat tussen paradoxen die we “waar” kunnen noemen, en paradoxen die “slechts echt” zijn. Een echte paradox is paradox die over de logica gaat, zoals die van de Liegende Kretenzer. De uitspraak “Alle Kretenzers liegen” wordt verbonden met “Ik ben een Kretenzer” in één geheel, en het gevolg is een perfecte logische wereld, die van buitenaf toch niet waar kan klinken.

Een ware paradox, echter, dat is geen uitspraak die waar is op een logische manier, maar waar is omdat ze de denker in contact brengt met de Waarheid zelf: Oneindigheid. Van dat soort zijn er dus maar drie: radicale onzekerheid, totale onwetendheid en noodzakelijke onbepaaldheid. Wie radicale onzekerheid (de Vader) ernstig contempleert, die aanvaardt na verloop van tijd zijn statuut als totaal onwetende (de Zoon), hetgeen een psychologisch proces in werking zet dat eerst tot een intellectuele contemplatie van noodzakelijke onbepaaldheid leidt – Paradox III en het voorlopig begrip van de Heilige Geest – en daarna tot een spirituele acceptatie van wat achter elke paradox ligt: de ware betekenis van de Heilige Geest én Paradox IV of God zelf.

8. Paradox IV: het bestaan van oneindigheid

Een waar begrip van de Heilige Geest, met andere woorden, is zelfs niet bespreekbaar als niet eerst een nog fundamenteeler feit wordt blootgelegd: dat aan de basis van de drie reeds geïdentificeerde paradoxen een super-paradox ten grondslag ligt – het bestaan van oneindigheid zelf. Het is het geloof in die super-paradox die niet enkel de Heilige Geest in werking stelt, **maar ook de logica effectief laat geboren worden**. Logica is met andere woorden géén metafysische kwestie op zich, noch een epistemologische kwestie op zich, maar de brug tussen de twee: het is in de ACT van het geloven in God, dat de Logos wordt gecreëerd. En afhankelijk van de sterkte van dat geloof zal de regelmaat van het universum in zo'n mate toenemen, dat de Heilige Geest de chaos finaal overwint.

Laat ons echter eerst eens nagaan op welke manier oneindigheid aan elk van de drie paradoxen ten grondslag ligt. In het geval van radicale onzekerheid is dat al vrij duidelijk gesteld: mocht het universum eindig zijn, dan konden we nagaan of het ook regelmatig is. Het zou dan volstaan om alle materiële vormen te indexeren, hun relaties te bepalen, en te kijken of er een patroon in zit. Dat kan echter niet, omdat het universum wel degelijk oneindig is – of tenminste: dat is mijn geloof. Regelmaat, zodoende, kan enkel verondersteld worden, niet bewezen. Het is altijd mogelijk dat een patroon, dat schijnbaar stabiel was, verstoord wordt doordat een nieuw element komt opduiken, en het potentieel aantal nieuwe elementen is inderdaad oneindig.

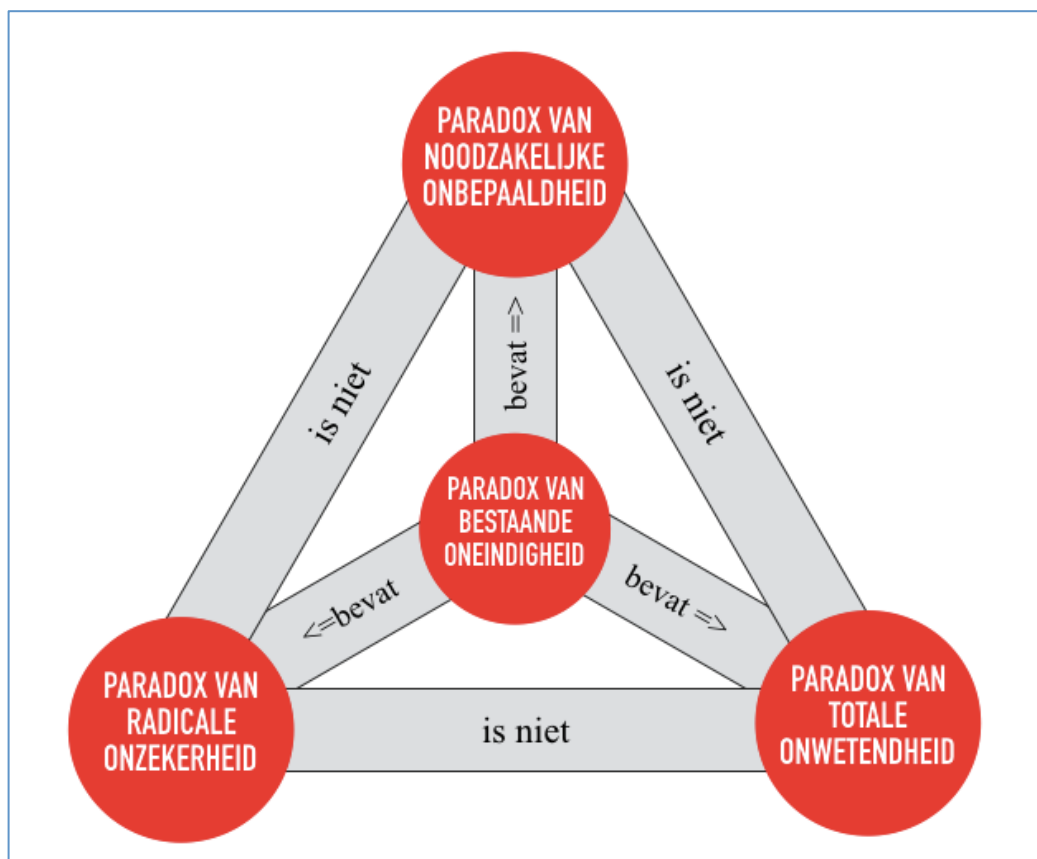
Ook aan totale onwetendheid ligt oneindigheid ten grondslag. Elke theorie die we maken, namelijk, kan nooit een gesloten en eindig geheel vormen, omdat de realiteit zelf open en oneindig is – of tenminste: dat is mijn geloof. Oneindigheid, op zich, kan enkel verondersteld worden, niet bewezen. Het is altijd mogelijk dat het Zijn, dat schijnbaar zonder eind is, op een gegeven moment toch stopt, en overgaat in niet-Zijn. Hoewel dat zou veronderstellen dat dit niet-Zijn, dit Niets, grenst aan het Zijn, en dus materieel zou zijn, (omdat het grenzen heeft) kunnen we ook dit logisch niet uitsluiten. “Het” Niets zou dan wel fundamenteel in contradictie zijn met zijn eigen aard als zijnde niets, maar toch kunnen we niet uitsluiten dat de realiteit inderdaad zo absurd is. We wéten het niet.

Het is pas bij het contempleren van de derde paradox dat we een glimp van de ware aard van oneindigheid kunnen ervaren. In onze poging, namelijk, om te determineren welke paradox ontstaan geeft aan de andere, belanden we onvermijdelijk in een *oneindige* regressie. Dat toonden we eerder al aan. En aangezien zo'n regressie geen eind heeft, mogen we ze ook effectief gelijkstellen met metafysische oneindigheid, zelfs al heeft het woord “regressie” een epistemologische bijklank. Het is precies in die ervaring – het oneindig alterneren van het metafysische met het epistemologische – dat we de paradoxale aard van de oneindigheid voor het eerst voelen: het is zagezegd domweg “slechts” oneindig, maar toch zit er blijkbaar een pulserende, cyclische werking in.

Zodoende kunnen we vaststellen dat oneindigheid drie maal aan de grondslag van deze paradoxen ligt, wat het vermoeden plausibel maakt dat die drie paradoxen eigenlijk niets meer dan emanaties zijn van een super-paradox: het bestaan van oneindigheid zelf. De reden waarom die frase – het bestaan van oneindigheid – wel degelijk weer een nieuwe paradox is (zij het paradoxaal genoeg ook de finale, degene waarop alle ervaring van paradox berust) is niet evident. Het veronderstelt dat men een onderscheid maakt tussen “Zijn” en “bestaan”, waarbij “Zijn” nog maar eens beschouwd wordt als een synoniem van Oneindigheid, waardoor het met hoofdletter geschreven wordt, en “bestaan” daarentegen enkel gebruikt wordt als aanduiding voor eindige dingen, dingen met vorm.

Ook dat is weer een kwestie van terminologie, maar ik meen dat de organisatie van het semantische veld sowieso een subjectieve zaak is. Tot God gevonden is, is er geen absoluut criterium voor de waarheid, enkel een relatief. Alles hangt namelijk af van je startpunt. Uw logica kan sluitend zijn, maar het is finaal je startpunt dat de conclusies bepaalt. En elk startpunt dat minder “breed” is dan oneindigheid, laat de mogelijkheid open dat het contingent is – dat is: slechts valide in een bepaalde context. Enkel oneindigheid is nergens contingent aan, want omvat zélf alle contingenties. Er is simpelweg geen enkele context daarbuiten die nog als startpunt zou kunnen dienen. Pas wanneer de oneindigheid zélf als startpunt genomen wordt, is de universele validiteit van de logica zeker.

Het totaalplaatje is dus het volgende:

9. God

En dan is er God. Beweren dat oneindigheid bestaat komt wel degelijk neer op een super-paradox. Als bestaan namelijk neerkomt op vorm hebben, grenzen hebben, dan is beweren dat Oneindigheid bestaat eigenlijk hetzelfde als beweren dat Oneindigheid eindig is. In wezen verschillen we dan eigenlijk niet veel van de nihilisten, die beweren dat “het” Niets ... bestaat. Hoe kan Oneindigheid ooit eindig zijn? Is dat geen contradictie? Op het eerste zicht wel, maar we mogen niet uit het oog verliezen dat we hier wel degelijk met paradoxen te maken hebben, hetgeen slechts schijnbare contradicties zijn, geen echte. Er moet dus iets zijn dat we over het hoofd zien. En misschien, heel misschien, *is dat wel het hoofd zelf*.

Eerder is al gesteld dat het de contemplatie van de derde paradox is die finaal tot God leidt en dus tot het doorbreken van de Heilige Geest in spirituele zin. Tot nog toe begrijpen we die kracht namelijk enkel in intellectuele zin – in de zin dat we passief aanvaarden dat op sommige vragen nooit een antwoord kan komen. Het is echter pas als we onszelf kunnen brengen tot een actief geloof in datgene wat niet enkel de derde paradox, maar alle paradoxen doorbloedt, dat die Heilige Geest ook immanent kan worden – werkzaam in onze wereld. Dit is echter niet eenvoudig. Dit komt neer op actief geloven in een stelling die even contradictorisch is als geloven in het bestaan van “het” Niets. Het komt neer op aan geloven dat oneindigheid bestaat, ... en dus eindig is.

Dit *lijkt* onmogelijk te zijn. Geloven dat onzekerheid radicaal is kan tijd kosten, maar finaal kom je nog redelijk gemakkelijk tot die conclusie. Geloven dat onwetendheid totaal is kan vervolgens niet heel erg moeilijk meer zijn, want je leidt het af uit je eerste geloof. Geloven dat het je eigen geloof is die de werkelijkheid bepaalt is weer net iets moeilijker. Maar geloven dat de oneindigheid eindig is, of de eindigheid oneindig? Dat gaat voorbij alle redelijkheid. Dat is waar we op het terrein van *puur* geloven komen. Het is hier dat onze logische capaciteit tot het uiterste gedreven wordt, en zelfs tot voorbij het uiterste. Het is eigenlijk iets wat elk redelijk mens zou moeten schuwen. Het *lijkt* op het einde van zelfs nog maar de mogelijkheid van logica, en dus het denken zelf.

Er is ook geen enkele reden om te stellen dat geloven in het bestaan van Oneindigheid rationeler is dan geloven in de Illusie van het Existerende Niets. Er is even weinig bewijs voor de legitimiteit van eender welk van die twee posities. Tegen de stelling dat niets écht bestaat – als “het” Niets dus – kan geen enkel logisch argument ingebracht worden, evenmin als tegen de stelling dat Oneindigheid bestaat en dus eindig is (tenminste binnen ons begrip van wat “bestaan” betekent). Op puur logische gronden zou je kunnen stellen dat het volstrekt aanvaardbaar is om eerder te geloven in niets dan in alles. Geloven in het bestaan van Oneindigheid is even contradictorisch als geloven in de Illusie van het Existerende Niets, tenminste op puur-logische gronden.

De vraag rijst zodoende waarom we überhaupt in God zouden willen geloven? We hebben niet één logisch argument om dat te doen. Is het geloven in het bestaan van Niets niet even waardevol? Het antwoord op die vraag kan niet logisch zijn, noch puur psychologisch. Er is maar één criterium dat in dit soort zaken enig soelaas kan brengen, en het is een criterium dat normaal gezien nooit met metafysica wordt geassocieerd. Nochtans ligt het voor de hand: als het geloof in het Existerende Niets op puur logische gronden gelijk is aan het geloof in het Oneindige bestaan, dan kan enkel de praktische bruikbaarheid van zo'n geloof uitsluitend bieden over de waarde ervan. Met andere woorden: het criterium voor waarheid is *economisch*.

Dit moet ons schokken: hoe kan iets dat zo banaal is als economie ooit van belang zijn in een hoogstaand metafysische debat? Wel, de reden is eenvoudig: als het geloof in Niets en het geloof in Alles op puur logische gronden gelijk zijn, maar de mens is zelf een psycho-logisch wezen, dan is het zijn geloof die de waarde van alternatieven bepaalt, niet zijn logische redeneringen. Die dienen enkel om de waarde van de opties te bepalen. Wat we “economisch” noemen is simpelweg datgene wat de mens nuttig vindt voor het bereiken van zijn doelen. En aangezien die doelen nog niet gerealiseerd zijn, zijn het geloofsartikels: projecties naar de toekomst toe, die al of niet gerealiseerd kunnen worden. Economie is in wezen de studie van winstgevende geloofsovertuigingen.

Mijn stelling, zodoende, is dat het geloof in Alles (Oneindigheid, God) niet enkel productiever is dan het geloof in Niets, maar veel sterker nog, dat het geloof in God het méést productieve geloof is dat men ooit kan hebben. Want laat ons wel wezen: of ik nu geloof in het bestaan van Alles, dan wel in het bestaan van Niets, in beide gevallen is mijn eigen bestaan als denker daar in contradictie mee. Niets en Oneindigheid hebben met elkaar gemeen dat er helemaal géén materie is, en ik, als denker, breng op zijn minst een grens aan tussen wat ik denk en datgene wat gedacht wordt. Dus in de basis zijn beide geloofsovertuigingen evenveel waard, want beide geloofsovertuigingen *schijnen* die contradictie te bevatten. (Met de nadruk op *schijnen*)

Het grote verschil, echter, is dat ik bij het geloven in het bestaan van Oneindigheid tenminste *niet automatisch* in contradictie leef met mijn grondgeloof. Het is geen performatieve contradictie. Zelfs al is er iets waar te nemen dat mijn geloof tegenspreekt (bijvoorbeeld mijn eigen lichaam of geest), dan nog kan ik nog steeds geloven dat achter die materiële vormen de oneindigheid schuil gaat. Geloven in het bestaan van niets, echter, maakt van mijn eigen bestaan een *onmiddellijke* en niet te ontkomen contradictie. Elk stuk materie is dan een aanfluiting van mijn grondgeloof. Ik mag zelfs niet veronderstellen dat achter de materiële vormen niets schuil gaat, want die vormen, op zich, zijn een regelrechte aantasting van die gedachte.

Deze hersenspinsels kunnen overdreven gecompliceerd lijken, maar ze zijn fundamenteel. Mocht het wérkelijk zo zijn dat “het” Niets bestaat, namelijk, dan kan het niet eens “schuil” gaan. Het kan geen enkele grens met iets anders hebben. Oneindigheid kan dat wel, want **als oneindigheid écht bestaat, dan bestaat het in élk punt van het bestaan**. Of dat punt nu toevallig deel uitmaakt van iets dat wij als materie benoemen (binnen ons waarnemingsspectrum) of als ruimte (erbuiten) maakt daarbij helemaal niet uit: oneindigheid is écht overal. Het is dus inderdaad profijtiger om te geloven in het bestaan van Alles (oneindigheid) dan het geloven in het bestaan van Niets. Een ander criterium dan profijt is er niet, want geen van beide stellingen kan bewezen worden.

Geloven dat God bestaat – geloven dat de oneindigheid grenzen heeft – mag nu nog onmogelijk lijken, maar als u zich traint in het actief contempleren van deze vierde en laatste paradox zal u op een gegeven moment iets bijzonders meemaken. U zal ervaren hoe het uw geloof zélf is die de paradox oplost, en sterker nog: hoe u als gelovige, in uw geheel, totaal oplost in het bredere, oneindige bestaan. Dat is logisch, want als oneindigheid overal is – in élk punt – dan ook in élk punt van uw eigen wezen, wat er in principe op neerkomt dat u in de kern van uw wezen overal en één bent. U hoeft God dus niet langer te zoeken – u bent er op dat moment één mee. Dit is wat bekend staat als “de geloofssprong” en ik dus “de godsknuffel” noem.

Het is pas na de godsknuffel dat we begrijpen dat de ogenschijnlijke contradictie helemaal géén contradictie was, maar louter en alleen door ons eigen denken veroorzaakt werd. Zolang er een denker is, namelijk, is er iets dat onderscheid maakt, en helemaal niet omdat dat onderscheid noodzakelijkerwijze moet bestaan, maar louter omdat het epistemologisch wordt aangebracht door onze geest zelf. Dat is dus de reden waarom er op de vraag wat eerst was – de kip of het ei – nooit een antwoord kan komen: beide fenomenen, die als objecten worden ervaren, zijn in wezen slechts aspecten van één transcendente realiteit: de totale oneindigheid van God. Zowel de kip als het ei hebben altijd al bestaan, omdat God altijd al bestaan heeft: alles is een aspect van Hem.

De enige factor die finaal onze werkelijkheid vormt, met andere woorden, is de manier waarop wij die aspecten decoderen. Wij kunnen ze zien als gescheiden gehelen, vanuit het idee dat er nu toch eenmaal orde moet zijn. Maar wij kunnen ze evengoed zien als een stuk van ons Zelf, aangezien we blijkbaar in staat zijn geweest, al was het maar voor één ondeelbaar moment, om één te zijn met God, en dus even God zélf te zijn. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat we (verenigd met) God blijven, want na dat ene moment vallen we terug in onze werkelijkheid. Maar we kennen nu tenminste onze positie, en het is die ervaring die ons hele denken vanaf nu zin en richting kan geven. En dat, in puur praktische termen ... is alles waard.

10. Ten uitgeleide

In dit vrij korte en heel gecondenseerde essay heb ik een overzicht gegeven van het snelste proces dat u kan doormaken om tot God te komen: contempleer de paradox van radicale onzekerheid tot op het punt dat u moet toegeven dat we niet kunnen weten of onzekerheid al dan niet bestaat. Het moment waarop u dit toegeeft aan uw Zelf, noem ik “het aanvaarden van de Vader”.

Eens de Vader aanvaard is, gaat u rustig een biertje drinken, want de rest gaat van zelf: u bent namelijk de Zoon van een nieuw inzicht geworden. Nu moet u het tijd geven. Net zoals een kind fysiek moet opgroeien en zijn *logische* verstand meegroeit, net op dezelfde manier moet u nu spiritueel opgroeien, en zal uw *psycho-logische* wijsheid meegroeien.

De praktische implicaties van die wijsheid? Daarvoor is het nog te vroeg. Het zou al heel wat zijn als u in het nieuwe jaar, bij het discussiëren met uw medemens, in gedachten kan houden dat finaal niets eigenlijk echt zeker is, en u met die persoon kan ervaren hoe fijn het is om een contradictie die u heeft ontdekt, samen uit de weg te ruimen door hetzelfde verhaal anders te vertellen.

Gaat u daarmee door tot in het schijnbaar oneindige, dan zult u achtereenvolgens economische, politieke, ethische, filosofische en finaal ook kosmologische discussies hebben. En dan plots, op een onmerkbaar moment, zult u de godsknuffel ervaren. Het is niet een moment dat u zelf kiest. Het is een moment dat de Heilige Geest kiest – als u er klaar voor bent.

Ten slotte wil ik zeggen dat dit essay slechts het eerste was in een hopelijk lange reeks. In volgende essays wil ik u mijn eigen kosmologisch verhaal meegeven. Over hoe God precies de Vader werd, hoe daardoor materie en antimaterie ontstond, en wat onze functie als mens in het geheel is. Een nieuwe visie, maar opnieuw één die niet incompatibel is met de woorden van Christus zelf.

In de tussentijd wens ik u en uw familie een vreugdevolle herdenking van de geboorte van de man die volgens mij deze inzichten voor de eerste keer met de wereld deelde, en eigenlijk tot op vandaag niet volledig begrepen wordt. Tevens wens ik voor u dat 2021 het jaar mag zijn waarin, na zorgvuldige contemplatie, de Heilige Geest uw leven mag binnenkomen.

God zegene en beware u,

Brecht Arnaert

Segovia, 22 december 2017 (bijgewerkt in december 2020)

Brecht Arnaert (°1981, IEPER) behoort tot de jongste lichting conservatieve denkers. Hij is verbonden aan de Universidad Juan Carlos te Madrid, alwaar hij doctoreert op een vergelijking van het intellectueel proces (zoeken naar de Waarheid) met het marktproces (zoeken naar winst). Beroepsmatig is hij actief als hoofdredacteur bij www.macrotrends.be. Zijn kleinere bijdragen kunt u volgen [via zijn auteurspagina op Facebook](#).